

Prilog proučavanju povijesti trgovine: najstariji trgovački registar samostalnih tvrtki Okružnog (kao trgovačkog) suda u Splitu

Vesna Rimac

Državni arhiv u Splitu
Ulica glagoljaša 18
HR – 21 000 Split
vesna@das.hr

Prethodno priopćenje

Primljeno: 25. 7. 2022.
Prihvaćeno: 12. 10. 2022.
930.253:DAS(497.583Split)
347.999+347.714(497.583Split)
<https://doi.org/10.58565/vda.3.1.2>

Sažetak

Članak opisuje nadležnost Okružnog (kao trgovačkog) suda u Splitu za vrijeme druge austrijske uprave u splitskom okrugu te na primjeru najstarijega trgovačkog registra samostalnih tvrtki pobliže predstavlja arhivski fond koji se čuva u Državnom arhivu u Splitu ističući njegovu vrijednost za potencijalno istraživanje povijesti trgovine i trgovačkih društava iz ekonomskog, pravnog i povijesnog aspekta.

Gljučne riječi: Državni arhiv u Splitu, trgovački sud, trgovačko društvo, povijest trgovine, ekonomija, pravo, registar, tvrtka

Uvod

U Državnom arhivu u Splitu čuva se arhivski fond HR-DAST-44 Okružni (kao trgovački) sud u Splitu (1806) 1863/1945 [1954] koji je vrijedno vrelo za proučavanje sudskog ustroja i povijesti trgovine u splitskom okrugu druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća.

Osim opisa fonda u članku će se pobliže predstaviti najstariji registar samostalnih tvrtki A I koji prethodno nikad nije indeksiran. Registar sadrži upise samostalnih (inokosnih) tvrtki: trgovina mješovitom robom, vinom, uljem, brašnom, kožom itd., od 1863. do 1906. godine u splitskom okrugu. Te su trgovine detaljno popisane čime je olakšano njihovo pretraživanje zbog nepostojanja kazala te je omogućen statistički i analitički prikaz raspodjele trgovačkih djelatnosti tog vremena.

Cilj je ovoga rada čitateljima pobliže predstaviti nadležnost Okružnog (kao trgovačkog) suda u Splitu te na omanjem primjeru prve knjige trgovačkog registra obogatiti dosadašnje spoznaje o povijesti trgovine, osobito o počecima djelovanja trgovačkih društava u splitskom okrugu, u ovom slučaju u drugoj polovici 19. stoljeća.

Za početak bacit ćemo zraku svjetla na povijesne prilike koje su pratile početak djelovanja ovoga suda.

Povijesni okvir i djelokrug Okružnog (kao trgovačkog) suda u Splitu

Okružni (kao trgovački) sud u Splitu započeo je s djelovanjem 1807. godine, u razdoblju francuske uprave u Dalmaciji. Trajao je sve do završetka Drugoga svjetskog rata, dakle tijekom druge austrijske uprave, Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije te NDH. Prethodno se, za vrijeme prve austrijske vladavine, Trgovački sud ne spominje.

Napoleon je 15. travnja 1811. donio dekret o organizaciji Ilirije u koju je spadala i Dalmacija. Tada su osnovani okružni trgovački sudovi (*Tribunal de commerce*) u Dubrovniku, Rijeci, Trstu i Ljubljani.¹ Reforme u upravi i sudstvu koje je provodila francuska vlast prekinula je Austrija koja je ponovno okupirala Dalmaciju, Dubrovnik i Boku kotorsku krajem 1813. te u prvoj polovici 1814. godine. Sva su ta područja Bečkim kongresom 1815. pripala Austriji. Od njih je ustrojena jedinstvena pokrajina Kraljevina Dalmacija koja je bila izravno podčinjena Beču. Glavni grad pokrajine bio je Zadar, a jezik koji se koristio u administraciji bio je talijanski. Nakon ovog pripajanja Ilirske pokrajine austrijskom carstvu Austrija mijenja francuski sudski sustav koji je bio naslijeđen u Dalmaciji. Krajem 1815. Dalmacija se dijeli na pet okruga: zadarski, splitski, makarski, dubrovački i kotorski. Na čelu okruga stoji okružni poglavar. Niže organe uprave, kotareve i općine kao i sudstvo Austrija će ustrojiti nešto kasnije. Napoleonovo uređenje suda zadržalo se do 31. siječnja 1820. kad stupa na snagu austrijska organizacija sudstva.² No, ništa od navedenog ne biva odjednom. Početak druge austrijske vladavine može se okarakterizirati kao prijelazni period u kojemu se naslijeđeni sustav postupno revidira i mijenja.³

Godine 1819. vrhovni sud za Dalmaciju postaje Prizivni sud u Zadru, a na tom teritoriju djeluju četiri prvostupanjska okružna suda: Zadar, Split, Dubrovnik i Kotor, koji su u sudbenom smislu bili kotarski sudovi u građanskim parnicama, stoga su se nazivali *pretura urbana*. Godine 1820. osnovane su dvadeset četiri ovakve sudbene preture izvan sjedišta okruga, a 1822. dobile su političku, administrativnu i teritorijalnu ulogu. U tom su smislu preture tada postale sjedištima upravnih kotara (*distretti*) na teritoriju okruga. Bile su to mješovite preture, dok su u sjedištima okruga djelovale preture *politiche* koje su bile poglavarstva gradskog kotara i imale isključivo upravni, tj. politički karakter.⁴

1 Vjekoslav Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, Zagreb: JAZU, 1959: 58-59; Ivan Beuc, *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527-1945)*, Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1969: 296.

2 I. Beuc, *Povijest institucija*, 297-298.

3 Više o smjeni francuskih austrijskim zakonima vidi u: V. Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, 61-63.

4 V. Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, 64-65; I. Beuc, *Povijest institucija*, 296-297.

Nova teritorijalna organizacija političkog i sudskog ustrojstva Dalmacije provedena je 1854. godine. U Dalmaciji tada postoje 4 okruga, 31 kotar (pretura), 89 političkih i 743 porezne općine. Godine 1861. Dalmacija se dijeli na četiri okružna poglavarstva: Zadar, Split, Dubrovnik, Kotor, 31 kotar ili preturu i 82 političke općine. Splitski okrug imao je tada dvanaest kotara, a to su bili: Brač, Hvar, Imotski, Makarska, Metković, Omiš, Sinj, Split, Trogir, Vis, Vrgorac i Vrlika.⁵

Glavna karakteristika ustroja austrijske vlasti očitovala se u ponovnom spajanju upravne i sudbene vlasti koje su krajem francuske vladavine bile razdvojene. Ovo predstavlja veliki problem za proučavanje institucija austrijske vlasti u prvoj polovici 19. stoljeća jer nije bilo jednostavno razlučiti razgraničenje djelatnosti pojedinih ustanova, a propisi su se često mijenjali. U cjelini je austrijsko pravosuđe bilo progresivnije i liberalnije od krute uprave pa je administrativna povezanost uprave i pravosuđa uzrokovala neusklađenost ovih sustava i ometala temeljitiju reformu tako da neke od donesenih odredbi nisu nikad zaživjele u praksi.⁶

Sredinom stoljeća ponovno dolazi do promjena. Car Franjo Josip I. 4. ožujka 1849. godine donosi Oktroirani ustav kojim definira odvajanje sudske od upravne vlasti.⁷ U prilogu *Cesarskoj naredbi od 17. srpnja 1850. kojom se ustanovljuje uređenje sudovah za Dalmaciju* ministar pravosuđa dr. Antun Schmerling izvještava cara kako se radi na tome da se sasvim razdvoje pravosuđe i politička uprava.⁸ Ne smatra se potrebnim osnivati posebne trgovačke, mjenične i pomorske sudove koji djeluju u okviru zemaljskih okružnih sudova 1. reda – Zadar i Split, te 2. reda – Dubrovnik i Kotor.⁹ Od 1867. do 1869. provode se šire reforme u Carevini,¹⁰ a sudstvo se u svim stupnjevima razdvaja od političke uprave.¹¹ Preustrojem Austro-Ugarske Monarhije 1867. Dalmacija ostaje u austrijskom dijelu, s austrijskim zakonima koji se provode i dalje.

U Splitu je, dakle, prvostupanjsku sudsku vlast u građansko-pravnim predmetima vršio Okružni sud koji je, kao i u drugim okruzima, bio djelatna i kao trgovački ili kao trgovački i pomorski sud.¹²

5 Dinko Foretić, »Borba za ponarođivanje općina u Dalmaciji (1865-1900)«. *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*. Zagreb: Matica hrvatska (1969), 89.

6 Više o ustroju sudbene i upravne vlasti vidi u: Stjepan Čosić, »Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma«. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 40 (1998), 354-357.

7 V. Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, 70.

8 *Bollettino generale illirico (1850)*, kom CIII, 1294.

9 *Isto*, 1296.

10 S. Čosić, »Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma«, 354.

11 V. Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, 74.

12 *Isto*, 74.

U Istri i Dalmaciji primjenjuje se austrijski Opći trgovinski zakon iz 1862.,¹³ ali i drugi austrijski propisi, npr. propisi o dioničkim društvima iz 1899. te Zakon o udrugama s ograničenom odgovornošću iz 1906. godine.¹⁴ Društvo s ograničenom odgovornošću bilo je uobičajeno u većini europskih zemalja. Prvi je put uvedeno u Njemačkoj 1892. godine, a u Austriji 1906.¹⁵ Ono, međutim, nije postojalo u ostatku Hrvatske, već se moglo susresti samo na području Dalmacije i Istre gdje su vrijedili austrijski zakoni sve do 1918. godine kad dolazi do nove promjene vlasti.

Krajem listopada 1918. Hrvatski sabor proglašava nezavisnost Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s Rijekom te pristupanje Državi SHS. Istru, Cres, Lošinj, dobar dio sjeverne i srednje Dalmacije, sa Šibenikom, Zadrom i zaleđem, te veći dio dalmatinskih otoka od Premude do Mljeta okupiraju Talijani. No, austrijsko pravo nastavlja svoj utjecaj i u novonastalim uvjetima.

Prema Zakonu o uređenju redovnih sudova za Kraljevinu SHS od 18. siječnja 1929.¹⁶ u Kraljevini SHS, među redovnim sudovima, nalazio se i trgovački sud, ako posebnim zakonima nije bilo određeno neko drugo nadležstvo. Trgovački su sudovi bili istog stupnja kao i okružni sudovi, a njihova se nadležnost određivala Zakonom o sudskom postupku u građanskim parnicama od 13. srpnja 1929.¹⁷ Postojala su i trgovačka vijeća okružnih sudova, koja su odlučivala o svim trgovačkim pravnim sporovima.

Godine 1937. Kraljevina Jugoslavija donosi Trgovački zakon¹⁸ koji međutim nikad nije zaživio tako da su se nastavili primjenjivati postojeći propisi. Na području Nezavisne Države Hrvatske sudovi su nastavili rad po starim zakonima.

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata trgovački sudovi prestaju s radom, a organi uprave, tj. kotarski i gradski narodni odbori preuzimaju vođenje registara. Godine 1948. u tadašnjoj Jugoslaviji donosi se Osnovni zakon o privatnim trgovačkim radnjama, kada prestaju postojati sva trgovačka društva, a stvaraju se poduzeća socijalističkoga tipa.¹⁹ Izuzetak su bile privatne trgovačke radnje koje su, uz odobrenje, mogle postojati kao javna trgovačka društva. Međutim, i one su izgubile taj privilegij nakon donošenja Uredbe o osnivanju poduzeća i radnji 1953. godine.²⁰

13 Hana Horak, *Uvod u trgovačko pravo*, Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016., 55.

14 Jakša Barbić, *Zakon o trgovačkim društvima I. dio*, Zagreb: Organizator d. o. o., 1995., 23-24.

15 Sanja Gongeta, »Promjene regulatornog okvira njemačkog društva s ograničenom odgovornošću kao posljedica regulatorne konkurencije u području prava društava među državama članicama europske unije«. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 35, br. 2 (1991), 828.

16 *Zbornik zakona, uredbi i naredbi* III, br. 12, 1929.

17 *Zbornik zakona, uredbi i naredbi* IX, br. 82, 1929.

18 *Službene novine*, br. 245-LXXIV od 28. X. 1937.

19 *Službeni list FNRJ* 39 (1948).

20 Uredba o osnivanju poduzeća i radnja i Uredba o prestanku poduzeća i radnja, *Službeni list FNRJ* 51(1953).

Osvrt na arhivsko gradivo Okružnog (kao trgovačkog) suda u Splitu

Arhivsko gradivo fonda HR-DAST-44 Okružni (kao trgovački) sud u Splitu 1863./1945. čuva se u Državnom arhivu u Splitu od 1965. godine kada je po službenoj dužnosti preuzeto od stvaratelja. Pri primopredaji knjige su bile djelomično oštećene, neke od njih stare i ispucale.

Gradivo sadrži registre samostalnih radnji i trgovačkih društava, njihova kazala, registre zadruga i seoskih blagajni za štednje i zajmove te pripadajuće spise koji nažalost dobrim dijelom nisu zaprimljeni zato što ih najvjerojatnije sam stvaratelj nije sačuvao. Registri su se vodili prema vrstama trgovačkih društava makar se upisi nisu provodili dokraja dosljedno.

Stvaratelj je knjige podijelio na kazala; registre samostalnih tvrtki i komanditnih društava²¹ (A), dioničkih društava²² (B) i društava s ograničenom odgovornošću²³ (C), pri čemu nije bio posve dosljedan, pa se u registrima B i C mogu naći pomiješane i samostalne tvrtke i dr. trgovačka društva; te registre zadruga. Oznake A, B, i C ponekad su pisane velikim, a ponekad malim slovom.

Kazala ili *imenici registara* sastoje se od tri uske i duge knjižice: indeks A, indeks B i indeks C.

Indeks A abecedno je kazalo samostalnih tvrtki i komanditnih društava poredanih po prezimenima vlasnika ili nazivima djelatnosti. Rimski broj I – IV upućuje na broj registra A u kojemu je tvrtka upisana, a arapski broj na broj stranice u registru.

Indeks B abecedno je kazalo dioničkih društava, javnih trgovačkih društava, samostalnih tvrtki i društava s ograničenom odgovornošću. Sadrži uputu na redni broj registra B I ili B II, s oznakom stranice upisa.

Indeks C abecedno je kazalo društava s ograničenom odgovornošću te sadrži uputu na redni broj registra C I i II, s brojem stranice u registru na kojoj je društvo upisano.

21 Komanditno društvo formiralo se kada bi dvije ili više osoba vodile trgovačko poduzeće pod zajedničkim imenom, a odgovornost prema vjerovnicima bila je ograničena novčanim iznosom određenim za svakog od njih. Uglavnom se preklapalo s javnim trgovačkim društvom i moralo se prijaviti u trgovački registar. Vidi: Pavao Rastovčan, *Trgovačka društva (glavni nosioci privrede u kapitalizmu)*, Zagreb: Školska knjiga, 1958, 46-47.

22 U dioničko društvo pojedinci su unosili samo jedan dio svoje imovine u obliku dionica. Nisu imali obvezu raditi u društvu niti su odgovarali svojom imovinom. Prihod se dijelio u omjeru s udjelom dionica koje su uložili, a za sve je obveze bilo odgovorno samo društvo kao pravna osoba. Vidi: P. Rastovčan, *Trgovačka društva*, 7.

23 Između javnog trgovačkog (personalnog) i dioničkog (kapitalnog) društva stajalo je društvo s ograničenom odgovornošću i objedinjavalo karakteristike oba društvena tipa. Imalo je ograničenu odgovornost članova društva i njihovu čvrstu osobnu povezanost. Za razliku od dioničkog društva pojedinac ovdje nije mogao sudjelovati s „više uloga“, a ulogi nisu morali biti jednaki. Članovi nisu bili odgovorni za obveze društva. Vidi: P. Rastovčan, *Trgovačka društva*, 194.

Trgovačka društva upisana u najstarije registre A I i B I (1863. – 1906.) nažalost ne mogu se pronaći u kazalima, što znači da kazala nisu vođena od samih početaka registracije trgovačkih društava. Isto tako, ni društva upisana u registar C III ne nalaze se u kazalu, što ukazuje na činjenicu da kazala nisu bila posve ažurno vođena.

Zadruga, s druge strane, nikad nisu bile upisivane u kazala te za njih ne postoji poseban indeks.

Generalno govoreći, Registri trgovačkih društava sadrže registre samostalnih tvrtki i komanditnih društava (A), dioničkih društava (B) i društava s ograničenom odgovornošću (C).

Registri, prema tekućem broju firme i rednom broju upisa, prate pravni slijed svakoga pojedinog upisanog trgovačkog društva, bilježeći svaku promjenu naziva, djelatnosti, uprave, pravnog odnosa, sve do likvidacije. U sve tri vrste registara upisuju se osnovne informacije prema zadanim rubrikama. Neke od tih rubrika zajedničke su za sve tri vrste registara, tj. trgovačkih društava koja se upisuju, a neke se razlikuju s obzirom na razlike u pravnom položaju i vrsti vlasništva svakoga društva. Zajedničke rubrike su sljedeće: tekući broj tvrtke i redni broj upisa, dan upisa, ime društva, mjesto matice i/ili podružnice, predmet (djelatnost) društva, prokuristi i likvidatori, napomene.

Registri A (pretežno samostalne i obiteljske radnje) traže informacije o imenu vlasnika i potpisnika firme, registri B (dionička društva) o imenima članova uprave, iznosu osnovne glavnice, iznosu pojedinih dionica ili dijelova dionica i njihovoj kakvoći te pravnim odnosima, a registri C (društva s ograničenom odgovornošću) traže imena poslovođa, iznos osnovne glavnice, iznos plaćenih i traženih uplata te pravne odnose društva. Neki registri sadrže i rubriku s uputom na broj predmetnog spisa, dok neki za to koriste rubriku za napomene.

Predmetni spisi nažalost najvećim dijelom nisu sačuvani, pa se ne može dobiti potpun uvid u poslovanje društva. Na pojedinim mjestima u registar su uloženi spisi (potvrde, molbe, priopćenja) vezani uz društvo upisano u registar, ali to su sporadični slučajevi. Uz registar A IV sačuvani su dosjei tvrtki od 1950. godine vezani uz njihovu registraciju.²⁴ U početku su se knjige vodile na talijanskom, a poslije na hrvatskom jeziku.

Registri zadruga sastoje se od trinaest knjiga u koje su se upisivale zadruga i opisivao njihov pravni slijed. U prvim su knjigama nazivi rubrika bili na talijanskom, a kasnije na hrvatskom jeziku. U knjizi 6 (1928. – 1941.) naziv rubrika tiskan je na ćirilici, srpskim jezikom. Nazivi rubrika koje se unose nisu potpuno jednaki u svim knjigama, postoje u četiri varijante, ali se mogu svesti pod zajednički nazivnik, tj. pod rubrike i podatke koji se upisuju u svim godinama. To su: tekući broj upisa

24 Državni arhiv u Splitu HR-DAST-44/2.2 Okružni (kao trgovački) sud u Splitu (1806) 1863/1945 [1954]. Ostali spisi, kut. 2.

i podbroj, dan upisa, naziv i sadržaj tvrtke glavnog zavoda i podružnica, sjedište glavnog zavoda i podružnica, prokuristi i likvidatori (način zastupanja zadruge i potpisivanje, članovi upravnog odbora, zastupnici), pravni odnosi društva (svrha zadruge često je bila poboljšanje ćudorednih, društvenih i gospodarskih prilika te nabava namirnica i kućnih potrepština; trajanje zadruge; visina udjela i način uplate, jamstvo i objave zadružnih odluka; nadopune pravilnika, upis novih članova, izvješća sa skupština i sl.), ponegdje posebna rubrika s uputom na spise registra i brisanje članova, a obavezno napomene u koje se bilježio prestanak rada zadruge, njezino spajanje s drugom i druge primjedbe. Godine 1945. Okružni trgovački sud prestaje s radom, ali zadružne registre tada vodi novoformirani Okružni narodni sud (knjige 10 do 13).

Što se tiče spisa, oni su sačuvani u svega dvije arhivske kutije, a tijekom sređivanja fonda podijeljeni su na Registracije i likvidacije tvrtki te na Ostale spise.²⁵

Registracije i likvidacije tvrtki sastoje se od zamolbi i rješenja o upisu, sačuvanih u jedanaest dosjea trgovačkih društava vezanih uz registre A, B i C; dosjea samostalnih tvrtki (A IV), koji sadrže 161 dosje sa postspisima iz 1950. – 1954. vezanima uz upis samostalnih radnji u trgovački registar²⁶ te fragmenata registracija i likvidacija raznih tvrtki iz 1954. godine. Sačuvani dosjei sadrže molbe i rješenja za upis u trgovački registar. Vlasnici su morali dobiti posebno odobrenje lokalne vlasti (NO) koje su prilagali molbi da bi im se omogućio upis. Također su u dosje uloženi isječci iz Službenih novina s objavljenim upisom, dostavnice, rješenja o promjeni imena ako ih je bilo, a ponegdje i rješenja o brisanju tvrtke. Dosjei su poredani prema registraturnom broju koji im je dodijelio stvaratelj (*numerus currens*).

Ostali spisi sastoje se od zapisnika, hipotekarnih i javnobilježničkih spisa koji sadržajno nisu vezani uz upis u trgovački registar, ali su povezani s djelovanjem Okružnoga suda.

Opis Registra samostalnih tvrtki od 1863. do 1906. godine

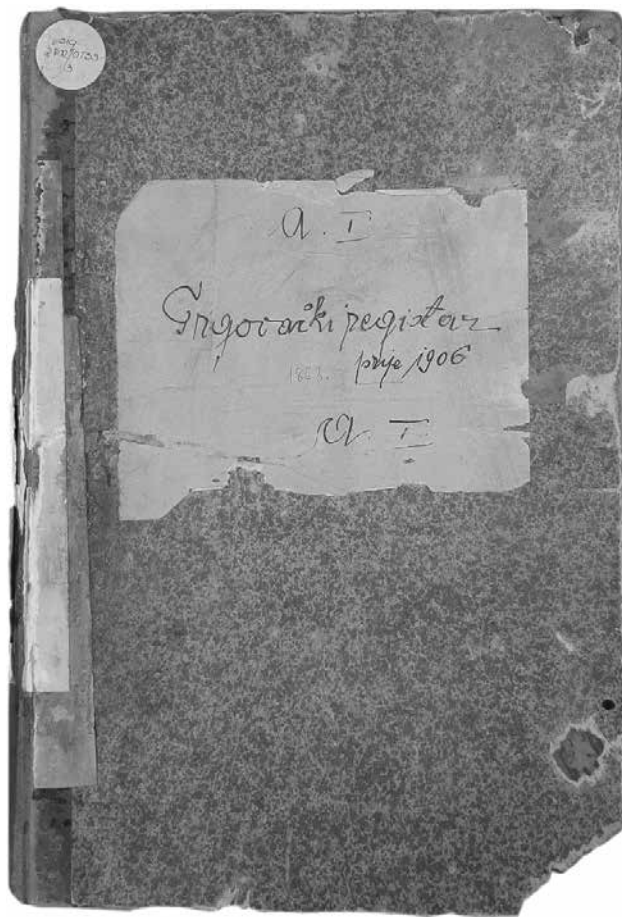
Split je u doba druge austrijske uprave (1814. – 1918.) u velikoj mjeri izgubio na trgovačkoj živosti koja ga je karakterizirala u prethodnim stoljećima: gubi primat

²⁵ HR-DAST-44/2 Spisi trgovačkog registra.

²⁶ Iz sadržaja spisa vidi se da su sve velike tvrtke već bile nacionalizirane, a još su samo male radnje imale pravo upisa kao javna trgovačka društva s privatnim vlasništvom, sve dok im taj privilegij nije ukinut 1953. godine. Vidi: Uredba o osnivanju poduzeća i radnja i Uredba o prestanku poduzeća i radnja, *SL FNRJ* 51 (1953).

u pomorskoj trgovini, karavane iz Turske u Split dolaze sve rjeđe, a lazaret postaje sve tiši.²⁷

Usprkos takvom stanju i dalje se ulaže trud u iniciranje i održanje trgovine u Splitu. U tome posebno prednjače Židovi.²⁸ Stoga nimalo ne čudi da su prvi upisi u najstariji Trgovački registar Okružnog (kao trgovačkog) suda pripali upravo njima. Tako je prvi u registar bio upisan trgovac Rafaele Ignazio Porlitz, a drugi špediter Vita Levi. Obojica su registrirali tvrtku istog datuma, 4. srpnja 1864. godine. Ovim se upisima „otvara“ prva knjiga trgovačkog registra A I.

Slika 1. HR-DAST-44/1.2 Trgovački registar A I, knj. 1.

27 Više vidi u: Danica Božić-Bužančić. »Kulturni i društveni život Splita u prvoj polovici XIX stoljeća«. *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, sv. 6, br. 1. Zagreb-Split: HAZU i Književni krug Split (1979), 391; Duško Kečkemet, *Židovi u povijesti Splita*, Split: Židovska općina u Splitu, 2010., 125.

28 D. Kečkemet, *Židovi u povijesti Splita*, 125.

Prva knjiga Okružnog (kao trgovačkog) suda u Splitu²⁹ nosi oznaku A I i odnosi se na Registar samostalnih tvrtki upisanih od 1863. do 1906. godine (zadnja zabilježena promjena unosi se 1940. godine). Korice registra malo su pohabane, no unutrašnjost i listovi su u sasvim dobrom stanju, bez vidnih oštećenja. Na prednjoj se korici, u gornjem lijevom kutu, nalazi okrugla naljepnica sa starom signaturom *8PR/OTSS-3*, dok na centralnom dijelu korice stoji velika istrošena naljepnica na kojoj je rukom zapisano: *A I Trgovački registar prije 1906*. Naknadno je olovkom dodana i početna godina: *1863*. I na hrptu knjige stoji rukom zapisan naziv: *Trgovački registar inokosnih tvrtka prije 1906*. Na stražnju je koricu u novije vrijeme, pri arhivističkom sređivanju fonda 2019. godine, nalijepljena pravokutna naljepnica s novom signaturom: *HR-DAST-44/1.2 knj. 1*.

Knjiga se sastoji od dvjesto stranica od kojih je ispisano prvih sto petnaest. Na uvodnoj stranici Registra utvrđuje se broj stranica, naziv stvaratelja, mjesto, nadnevak i potpis predsjednika Suda, izriječkom:

Si certifica che il presente Registro contiene fogli duecento /200/.

Dall' I. R. Tribunale Circolare qual Senato Mercantile

Spalato li 7. agosto 1863.

L' I. R. Preside

F. Rossi

Knjiga se potvrđuje pečatom stvaratelja i supotpisom odgovornog službenika:

I. R. TRIBUNALE CIRCOLARE IN SPALATO

Ufficiale Tommaso Torti

Magistrante

29 HR-DAST-44/1.2 Trgovački registar A I, knj. 1.

Slika 2. Ovjera na uvodnoj stranici HR-DAST-44/1.2 Trgovački registar A I, knj. 1.

Registar ukupno sadrži 231 upis i pravni slijed pretežno samostalnih tvrtki, kojima se evidentira svaka promjena naziva, djelatnosti, uprave, pravnog odnosa, sve do likvidacije.

Informacije se upisuju prema zadanim rubrikama:

1. Numero progressivo delle Ditte (firme) e numero subalterno
2. Giorno dell'iscrizione
3. Tenore letterale della firma
4. Sede dello stabilimento (negozio) principale e degli stabilimenti filiali
5. Proprietario della Ditta (firma)
6. Institori
7. Atti del registro
8. Avvertenze

Na primjeru *kafetjera* Luiggija Troccoliya može se vidjeti kako se vršio upis.³⁰ U rubrici 1 upisan je redni broj i podbroj tvrtke 44/1, u rubrici 2 naveden je datum upisa 18. Luglio 1864. U rubrici 3 navodi se naziv tvrtke, tj. *Luiggi Troccoli*, ima-

30 Prvi podaci o splitskim kavanama datiraju iz druge polovice 18. stoljeća, ali su kavane svakako postojale i prije toga. Primjerice, Grga Novak piše da su u Splitu 1810. god. dvije kavane bile u gradu, a dvije na rivi. Vidi: D. Božić-Bužančić. »Kulturni i društveni život Splita u prvoj polovici XIX stoljeća«, 390-391; Grga Novak, *Povijest Splita III*, Split: Matica hrvatska 1965., 76.

jući na umu da je naziv tvrtke zapravo ime pod kojim trgovačko društvo posluje i sudjeluje u pravnom prometu. Pod brojem 4 upisuje se sjedište tvrtke u kojemu se nalazi uprava, u ovom slučaju: *Spalato*. Pod brojem 5 upisan je vlasnik tvrtke *Luigi Troccoli, caffetiere e venditore di spiriti a Spalato*, pod 6 se upisivao prokurist ako je bio drugačiji od vlasnika. Prokurist je mogao javno zastupati tvrtku te sklapati ugovore i poduzimati pravne radnje u njezino ime. U rubrici br. 7 upisivao se broj predmetnog spisa na temelju kojega se vršio upis u registar. U ovom je slučaju upisan broj *LX 72/1864*, no predmetni spisi za ovu knjigu nažalost nisu sačuvani, pa se ne može dobiti potpuni uvid u poslovanje društva. Rubrika 8 bila je rezervirana za napomene. U ovom je primjeru napomena unesena pod rednim (pod)brojem 44/2 od 27. srpnja 1902. kad je tvrtka prestala s djelovanjem zbog smrti vlasnika: *Cancellata in seguito di morte del proprietario e scogliamento dell'impresa*.

Knjiga se vodila na talijanskom jeziku, no od 1898. godine počinju se javljati upisi i promjene na hrvatskom jeziku.

Budući da tvrtke upisane u ovu knjigu nikad dosad nisu bile popisane ni indeksirane, u Prilogu 1 donosimo popis svih registriranih trgovina u Trgovački registar A I, od 1863. do 1906. godine, s brojem i datumom upisa, nazivom, sjedištem i sadržajem tvrtke te brojem stranice. Također su navedene i datirane promjene koje je tvrtka registrirala, u predmetu poslovanja ili u sjedištu. Tako je primjerice Giacomo Fabiani registrirao svoju tvrtku sa sjedištem u Metkoviću 4. srpnja 1887. Kao osnovna djelatnost tada je upisano: „trgovac robom, gostioničar i kočijaš“, a 17. svibnja 1904. izbrisalo se „kočijaš“. Dana 19. svibnja 1910. izbrisao se i ostatak: „trgovac robom, gostioničar“, a upisala se posve nova djelatnost: „trgovina rukotvorina, žita, brašna, mješovite robe, vina i rakije, te obrt mlina, stupanje sukna i tangarija“.³¹ Očigledno su fleksibilnost u trgovačkim poslovima i prilagodba zahtjevima tržišta bile poželjne i nužne osobine za opstanak u trgovini, koje su uostalom, zbog prevrtljivosti vremena, potrebne i danas.

Na temelju navedenog popisa tvrtki (Prilog 1) napravili smo analizu samostalnih trgovina registriranih na trgovačkom sudu u splitskom okrugu. Fokusirali smo se prvenstveno na distribuciju trgovačkih tvrtki u splitskom okrugu s obzirom na sjedište i predmet poslovanja. Smatrali smo da će nam takva analiza pružiti okvirnu sliku statusa samostalnih trgovačkih društava na samim počecima djelovanja trgovačkog suda u splitskom okrugu.

31 HR-DAST-44/1.2, Trgovački registar A I, knj. 1, upis 133/1-4, str. 60.

Tablica 1. Distribucija tvrtki upisanih u najstariji Registar A I, s obzirom na sjedište

	Sjedište tvrtke	Podružnica
Split	65	2
Makarska	22	1
Metković	17	1
Stari Grad	16	
Vis	14	
Trogir	14	
Sinj	12	1
Imotski	10	
Jelsa	8	
Supetar	7	
Pučišća	6	
Komiža	4	2
Hvar	4	
Milna	4	
(Beč)	3	1 Split, 2 Komiža
Ložišća	3	
Omiš	3	
Kaštel Stari	3	
Bol na Braču	3	
Postira	2	1
Opuzen	2	
Baška Voda	2	
Podgora	2	
Sutivan	1	
Bobovišća	1	
Nerežišća	1	
Vrgorac	1	
(Rijeka)	1	Split
Vrlika	1	
Kaštel Lukšić	1	
Lovreć	1	
Kaštel Novi		1
Kaštel Sućurac		1
Rogotin		1
Prevljes – Mokro Polje		1
Ukupno	234	12

Tablica 2. Distribucija djelatnosti upisanih u najstariji Registar A I

	Split	Okrug	ukupno
hrana	13	80	93
rukotvorine	10	35	45
alkoholna pića	16	28	44
nespecifično	4	28	32
mješovita roba	4	22	26
koža	6	7	13
lijekovi	3	8	11
ugostiteljstvo	3	7	10
trgovina na veliko	5	3	8
mastionica	2	5	7
odjeća	3	2	5
osiguravajuće društvo	2	2	4
duhan	2	2	4
mlin	1	3	4
kancelarijski pribor	3	-	3
knjige	2	-	2
tiskara	2	-	2
konop	2	-	2
svijeće i sakralni predmeti	2	-	2
stoka	2	-	2
led	1	-	1
plin	1	-	1
namještaj	1	-	1

Tablica 3. Distribucija djelatnosti upisanih u najstariji Registar A I, prema općinama

	hrana	alkoholna pića	koža	rukotvorine	mješovita roba	lijekovi	nespecifično
Split	13	16	6	10	4	3	4
Makarska	9	2	3	4	4	2	4
Metković	6	2	-	1	4	1	4
Stari Grad	6	3	1	1	1	1	1
Vis	9	2	-	3	5	-	-
Trogir	6	3	-	3	-	1	3
Sinj	4	2	-	-	1	2	2

Imotski	3	-	-	7	-	1	1
Jelsa	4	4	-	1	1	-	1
Supetar	3	-	1	2	-	-	3
Pučišća	5	-	-	-	1	-	-
Komiža	3	-	-	1	1	-	1
Hvar	2	-	-	2	-	-	1
Milna	3	-	-	1	1	-	-
Ložišća	1	1	-	-	-	-	1
Omiš	3	-	-	3	-	-	-
Kaštel Stari	2	1	1	1	-	-	-
Bol na Braču	3	3	-	3	-	-	-
Postira	-	-	-	-	-	-	2
Opuzen	-	-	-	-	1	-	1
Baška Voda	-	1	-	-	-	-	1
Podgora	1	-	1	-	-	-	1
Sutivan	-	-	-	-	-	-	1
Bobovišća	-	-	-	-	-	-	-
Nerežišća	1	-	-	-	-	-	-
Vrgorac	-	-	-	1	-	-	-
(Rijeka)	-	1	-	-	-	-	-
Vrlika	1	-	-	-	1	-	-
Kaštel Lukšić	-	1	-	-	-	-	-
Kaštel Novi	-	-	-	-	-	-	-
Kaštel Sućurac	-	-	-	-	-	-	-
Rogotin	1	1	-	-	1	-	-
Prevjes – Mokro Polje	-	-	-	-	-	-	-
Grohote	1	1	-	-	-	-	-
(Beč)	2	-	-	-	-	-	-
Lovreć	1			1	-	-	-
Ukupno	13+80	16+28	6+7	10+35	4+22	3+8	4+28

Iz Tablice 1 vidimo da od cijeloga okruga najveći broj upisa u registar Okružnog (kao trgovačkog) suda očekivano bilježi Split sa 65 glavnih sjedišta i dvije podružnice (ovdje nismo ubrajali naknadne promjene), dakle nešto više od 35 % svih upisa. Slijedi Makarska s trostruko manjim brojem upisanih tvrtki ili ca 10 %, a potom Metković s ca 7 % svih upisa. Razlog ovome svakako leži u brojnosti stanovništva tih općina koje su bile središta kotara, kao i većoj likvidnosti tvrtki zbog koje su

upisivane u sudski registar s odgovornošću trgovačkog društva. Naime, ne samo što je Split bio centar okruga, već je, osim Zadra, bio jedini grad u Dalmaciji koji je imao više od 10 000 stanovnika.³² Mnogoljudnost je svakako, prema zakonu ponude i potražnje, morala utjecati na veću trgovačku potentnost tih naselja.

Iz Tablice 2 evidentno je kako je osnovna djelatnost najvećeg broja tvrtki upisanih u Registar A I (1863. – 1906.) u cijelom splitskom okrugu bila prodaja hrane, što je očekivan rezultat jer je hrana naprosto jedna od osnovnih životnih potreba za kojom interes ne jenjava. Ipak, u samom Splitu prodaji hrane pripada tek drugo mjesto. Naime, svega 14 % svih registriranih tvrtki koje prodaju hranu u cijelom okrugu odnosi se na Split. Nasuprot tomu u Splitu je najveći broj registriranih tvrtki koje se bave prodajom alkoholnih pića (ovdje su uključena žestoka pića, likeri, vino i pivo). Približno 36 % svih tvrtki koje prodaju alkohol u okrugu sjedište ima u Splitu. Ovo se slaže s opisom Grge Novaka koji kaže da se tijekom cijelog 19. stoljeća splitsko stanovništvo pretežno bavilo zemljoradnjom, i to prvenstveno vinogradarstvom, a manje uzgojem žita te da je u Splitu bilo tada osam „fabrika maraskina i drugih alkoholnih pića“.³³ Ivan Kovačić također je slikovit: „Jo, da ste onda vidili, kako je bilo uređeno Splisko poje! To je bi đardin u kojemu je sve cvalo i pivalo. Tri dila Spliskog poja bi' je u vinogradima, a tek četvrtina u ledinama, prisadima i vrtlima.“³⁴ Drugo mjesto po broju registriranih trgovina alkoholom u splitskom okrugu pripada Jelsi, ali je taj broj ipak znatno manji nego Splitu (ca 9 % svih upisa u okrugu) – Tablica 3.

Velik broj registriranih trgovina u okrugu odnosi se na prodaju rukotvorina, od toga 22 % u Splitu, a ca 16 % u Imotskom.

U Splitu se po izradi rukotvorina osobito isticao Davide Morpurgo koji je proizvodio rašu, grubu tkaninu za izradu seljačke odjeće, a bio je među pionirima u Dalmaciji po uzgoju svilene bube, nagrađivan za finoću izrade svile.³⁵ Svoju trgovinu rukotvorinama na Peristilu registrirao je na Okružnom (kao trgovačkom) sudu 1. svibnja 1880. godine. Važio je za primjer marljivog i kulturnog trgovca, s umjetničkim darom.

Trgovina kožom bila je dosta izražena u Splitu u ovom razdoblju (46 % svih registriranih tvrtki sjedište ima u Splitu), dok u okrugu prednjači Makarska s 25 % upisanih tvrtki. Naime, koža se tijekom 17. i 18. stoljeća često koristila u interijerima splitskih kuća, a osobito su popularne bile kožne zavjese. Još 1848. godine u Splitu je postojala tvornica, tj. radionica kože čiji je vlasnik bio Antonio Zlodre.³⁶

32 Prema popisu iz 1880. Split je brojao 14 513, a Zadar 10 125 stanovnika. Vidi: Kažimir Ljubić, ur. *Statistika pučanstva u Dalmaciji*. Zadar: Zemaljski odbor dalmatinski, 1885., 31, 38.

33 G. Novak, *Povijest Splita III*, 402-405.

34 Ivan Kovačić, *Smij kroz suze starega Splita*, Split: Gradska knjižnica Marka Marulića 2010., 21.

35 D. Kečkemet, *Židovi u povijesti Splita*, 126.

36 Danica Božić-Bužančić. »O kožarskom zanatu u Splitu u XVIII i početkom XIX stoljeća«. *Prilozi*

Njegova je tvrtka upisana 21. travnja 1864. u trgovačkom registru A I, pod rednim brojem 10, na str. 5. Dakako, nije on bio jedini. Primjerice, Sabato Camerini pok. Samuela dvaput registrira trgovinu kožom u Splitu: prvi put 14. kolovoza 1880.,³⁷ a drugi 27. srpnja 1883.,³⁸ zacijelo stoga što je tvrtka 2. lipnja 1883. bila izbrisana zbog neplaćanja poreza.

Prodaju mješovite robe kao glavnu djelatnost registrirale su dvadeset dvije trgovine u okrugu, što iznosi 85 % svih trgovina mješovitom robom u okrugu upisanih u trgovački registar. Od toga ih je najviše u Visu (19 %), nešto manje u Metkoviću i Makarskoj (15 %), a isto toliko bilo ih je i u Splitu.

Tako je Josip Mardešić 7. travnja 1888. registrirao na Okružnom (kao trgovačkom) sudu trgovinu mješovitom robom sa sjedištem u Visu. Potpisivao se G. Mardessić.³⁹ Zbog očeva istupa tvrtku 30. kolovoza 1904. preuzima njegov sin Franje Mardešić i mijenja djelatnost u „trgovinu domaćim poljodjelskim proizvodima, žitom i slično“.

U Splitu je također registrirano više tvrtki kojih nije bilo u ostatku okruga. Bile su to primjerice trgovine kancelarijskim priborom, knjigama, konopom, sakralnim predmetima, ledom, plinom, namještajem. Bila je to roba specifičnija za „urbanu“ sredinu. Tako primjerice Grga Novak piše da od 1862. godine u Splitu postoji tvornica plina.⁴⁰ U Splitu je opskrbljivač plinom i noćnom rasvjetom bio Giuseppe Federico Favier iz Palerma koji je tvrtku na trgovačkom sudu registrirao 12. srpnja 1866. Električna je rasvjeta, naime, došla u Split nakon Prvoga svjetskog rata, oko 1922. godine.⁴¹ Kovačić također piše da su od zanata u Splitu najviše posla imali konopari jer su tada „trabakuli i škune plovili na idra bez motori, pa su brodovi trošili mlogo više konopa, ven vapori sa makinjama“.⁴² Na trgovačkom su sudu bila registrirana dvojica. Bili su to Giuseppe Voltolini i Antonio Matošić. Voltolini je bio trgovac jestivom i proizvođač konopa. Tvrtku je registrirao 17. kolovoza 1896., a djelatnost je proširio 14. srpnja 1905. na prodaju jestiva, posuđa i duhana te tvornicu konopa.⁴³ Matošić registrira tvrtku 3. rujna 1896. kao proizvodnju konopa i trgovinu ruktvorinama, a 13. rujna 1907. predmet poslovanja suzio je samo na konoparski obrt.⁴⁴

povijesti umjetnosti u Dalmaciji 21, br. 1. Split: Konzervatorski odjel Split Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Književni krug Split (1980), 622; Kosta Vojnović, *Cenni statistico-economici sul Circolo di Spalato con speciale riguardo al quadriennio 1857-1860*, Spalato 1864., 76.

37 HR-DAST-44/1.2, Trgovački registar A I, knj. 1, upis 66/6, str. 32.

38 HR-DAST-44/1.2, Trgovački registar A I, knj. 1, upis 79/2, str. 33.

39 HR-DAST-44/1.2, Trgovački registar A I, knj. 1, upis 141/1-2, str. 64.

40 G. Novak, *Povijest Splita III*, 405.

41 I. Kovačić, *Smij kroz suze*, 20.

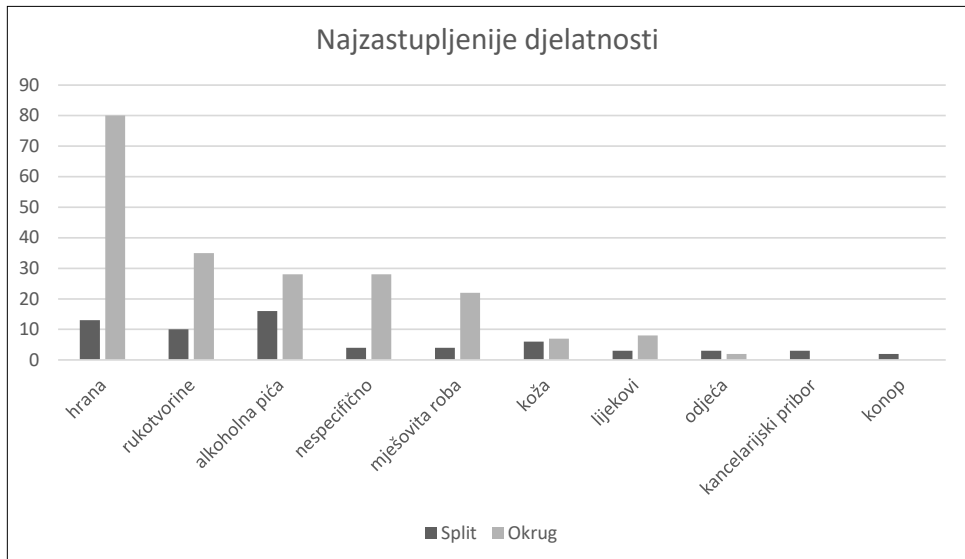
42 *Isto*, 20-21.

43 HR-DAST-44/1.2, Trgovački registar A I, knj. 1, upis 150/1, str. 70.

44 HR-DAST-44/1.2, Trgovački registar A I, knj. 1, upis 151/1, str. 71.

Ipak, u splitskom su okrugu registrirane i trideset dvije tvrtke koje se bave trgovinom općenito, s tim da nije naznačena njihova uža djelatnost tako da možemo pretpostaviti da su te trgovine prodavale vrlo šarolik asortiman roba premda to nije izrijekom naznačeno.

Plastičan prikaz najzastupljenijih djelatnosti upisanih u najstariji trgovački registar A I Okružnog (kao trgovačkog) suda u Splitu te suodnos između Splita i ostatka okruga može se vidjeti u Grafikonu 1.

Grafikon 1. Distribucija djelatnosti upisanih u najstariji Registar A I

Zaključak

U počecima djelovanja Okružnog (kao trgovačkog) suda splitski je okrug obuhvaćao dvanaest kotara: Brač, Hvar, Imotski, Makarska, Metković, Omiš, Sinj, Split, Trogir, Vis, Vrgorac i Vrlika. U to se doba nije smatralo potrebnim osnivati posebne trgovačke, mjenične i pomorske sudove te oni djeluju u okviru okružnih sudova. Budući da Dalmacija, nakon preustroja Austro-Ugarske Monarhije 1867. ostaje u austrijskom dijelu, u njoj se i dalje provode austrijski zakoni. Tako se u Istri i Dalmaciji primjenjuje austrijski Opći trgovinski zakon iz 1862., kao i kasniji propisi o dioničkim društvima iz 1899. te Zakon o udrugama s ograničenom odgovornošću iz 1906. godine.

U skladu s ovim zakonima vršio se upis u registre Okružnog (kao trgovačkog) suda koji su se načelno dijelili na registre samostalnih tvrtki i komanditnih društava

(A), dioničkih društava (B), društava s ograničenom odgovornošću (C) i registre zadruga.

Na malom uzorku, točnije na primjeru najstarijeg registra samostalnih tvrtki A I (1863. – 1906.), u članku je predstavljena mikroslika stanja samostalnih trgovačkih društava u splitskom okrugu u drugoj polovici 19. stoljeća. Izrađen je analitički popis svih tvrtki registriranih u toj knjizi te je na temelju njega napravljena statistika sjedišta i djelatnosti tvrtki, općenito i prema općinama.

Cilj ove statistike nije predstaviti povijest trgovine u splitskom okrugu u drugoj polovici 19. stoljeća u njezinoj sveobuhvatnosti, već je trebala poslužiti kao *specimen* za neke buduće usporedbe i istraživanja. Zapravo smo nastojali predstaviti vrijednost arhivske građe fonda HR-DAST-44 Okružnog (kao trgovačkog) suda istraživačima različitih profila, bilo da u fokusu imaju interes prema povijesti trgovine iz demografskog, pravnog, gospodarskog ili povijesnog aspekta.

Popisivanjem svih ostalih knjiga trgovačkog registra koje se nalaze u fondu HR-DAST-44 Okružni (kao trgovački) sud u Splitu 1863/1945 dobila bi se još jasnija slika o počecima djelovanja trgovačkih društava u Splitu i okrugu.

Pri tome nam je prvenstvena namjera bila potaknuti budućeg istraživača da zaroni u bogatstvo ovoga arhivskog vrela te na nov, svjež način, interdisciplinarnim pristupom obogati sva dosadašnja saznanja u području povijesti trgovačkih društava splitskoga okruga druge polovine 19. i prve polovine 20. stoljeća.

S druge strane, i nama je poslužila kao mamac za nastavak istraživanja.

Prilog 1. HR-DAST-44/1.2 Trgovački registar A I, knjiga 1. Registar samostalnih tvrtki prije 1906. Popis.

HR-DAST-44/1.2 knj. 1 Registar samostalnih tvrtki od 1863. do 1906. (1940.)

Redni broj i podbroj tvrtke	Dan upisa	Naziv	Glavno sjedište i sjedište podružnice	Sadržaj	Broj stranice
1/1	7.4.1864.	R. Ignazio Porlitz	Split	trgovac	1.
2/1	7.4.1864.	Vita Levi	Split	špedicija	1.
3/1	14.4.1864.	Michele de Tartaglia	Split	trgovac žitom	2.
4/1	14.4.1864.	Vittorio Vuscovich	Supetar na Braču	trgovac	2.
5/1	14.4.1864.	Federico Puovich	Trogir	trgovac vinom	3.
6/1	14.4.1864.	p.p. Federico Puovich, Luigi Puovich	Trogir		3.
7/1	14.4.1864.	Antonio Petrich	Trogir	trgovac	4.
8/1	21.4.1864.	D. Bonetti	Supetar na Braču	trgovac	4.
9/1	21.4.1864.	G. Novacovich	Supetar na Braču	trgovac (špekulant) uljem i brašnom	5.
10/1	21.4.1864.	Antonio Slodre	Split	štavljenje i trgovina kožom	5.
11/1	21.4.1864.	Giovanni Zvitanich	Split	trgovac alkoholom	6.
12/1	21.4.1864.	Gio Domenico Illijch	Sutivan na Braču	trgovački špekulant	6.
13/1	21.4.1864.	Stefano Tripalo	Sinj	bojadisar; 4.1.1884. mastionica i mlinovi (107/30)	7.
14/1	21.4.1864.	Giovanni Marcocchia	Sinj	trgovac	7.
15/1	28.4.1864.	Antonio Duimovich	Supetar na Braču	pomorska trgovina	8.
16/1	28.4.1864.	Girolamo Bonacci di Giuseppe	Milna na Braču	trgovina robom i jestivom 23.9.1876. Bonacich café	8.
17/1	30.4.1864.	Giovanni Orlandini di Andrea	Pučišća na Braču	trgovac jestivom	9.
18/1	30.4.1864.	Pietro Clarich q. Gio	Makarska	trgovac i špekulant	9.
19/1	30.4.1864.	Antonio Cerinich qm. Niccolò	Sinj	trgovac	10.
20/1	30.4.1864.	Pietro Confalonichi	Stari Grad na Hvaru	ljekarnik	10.
21/1	30.4.1864.	Andrea Suich qm Niccolò	Sinj	trgovac alkoholom i jestivom	11.

22/1	30.4.1864.	Pietro Rismondo di Francesco	Makarska	trgovac jestivom	11.
23/1	30.4.1864.	Matteo Scaruso qm Antonio	Milna na Braču	trgovac robom i jestivom	12.
24/1	30.4.1864.	Giovanni Pizzoli	Supetar na Braču	trgovac	12.
25/1	30.4.1864.	Giovanni Botteri qm Domenico	Stari Grad na Hvaru	trgovac ruketvorinama	13.
26/1	30.4.1864.	Cosmo Stalio qm Giovanni	Stari Grad na Hvaru	pomorac i trgovac (špekulant) žitom	13.
27/1	30.4.1864.	Antonio Buglian	Sinj	trgovac (špeditor) robom	14.
28/1	1.5.1864.	Antonio Topich	Vis	trgovac robom, jestivom i alkoholom	14.
29/1	3.5.1864.	Giacomo Luetich qm Paolo	Makarska	trgovac i špekulant mješovitom robom	15.
30/1	3.5.1864.	Pietro Fabiani di Gio	Stari Grad na Hvaru	trgovac	15.
31/1	3.5.1864.	Paolo Lovrich qm Francesco	Split	trgovac kožom	16.
32/1	3.5.1864.	Zaccaria del fu Domenico Botteri	Milna na Braču	trgovac ruketvorinama	16.
33/1	3.5.1864.	Pietro Bradanovich	Vis	trgovac robom i jestivom	17.
34/1	3.5.1864.	F. Dominikovich	Metković	trgovac	17.
35/1	3.5.1864.	Giovanni Antichievich in liquidazione	Postira na Braču 1.9.1894. sjedište Split, podružnica Postira (35/2, str. 69)	trgovac	18.
36/1	14.5.1864.	Matteo Glušcevh	Metković	trgovac i komisionar	18.
37/1	14.5.1864.	Giuseppe Vucovich	Makarska	trgovac i špekulant	19.
38/1	23.5.1864.	Giacomo Sarich	Opuzen	trgovac	19.
39/1	21.6.1864.	Antonio Nazor qm Giovanni	Ložišća na Braču	trgovac	20.
40/1	21.6.1864.	Giovanni Nazor di Antonio	Ložišća na Braču	pomorski špekulant	20.
41/1	12.7.1864.	Costantino Vuscovich	Split	špekulant robom na veliko	21.
42/1	18.7.1864.	Pietro Simetta	Sjedište u Splitu, podružnica u Kaštel Novom	trgovac	21.

43/1	18.6.1864.	Antonio Dallbello fu Lorenzo	Sjedište u Splitu, podružnica u Sinju	trgovac alkoholom i jestivom	22.
44/1	18.6.1864.	Luigi Troccoli	Split	kafeterija i prodaja alkohola	22.
45/1	7.8.1864.	Giovanni Dubocovich	Jelsa na Hvaru	brodar i trgovac žitom	23.
46/1	30.8.1864.	Doimo Oman	Opuzen	trgovac robom	23.
47/1	30.8.1864.	Tomaso Novak	Hvar	trgovac	24.
48/1	4.9.1864.	Niccolò Chligo qm Giorgio	Bobovišća na Braču	pomorac i pomorski špekulator	24.
49/1	28.9.1864.	Samuele Porlitz	Split	trgovac rukotvorinama	25.
50/1	28.9.1864.	Venanzio de Grazio	Split	ljekarnik	25.
51/1	28.12.1864.	Giacomo Giacconi di Andrea	Komiža	trgovac robom, jestivom i žitom	26.
52/1	12.1.1865.	Matteo Gospodnetich	Postira	prodavac robom na malo	26.
53/1	22.4.1865.	Andrea Tripalo	Imotski	trgovac	27.
54/1	22.4.1865.	Giacomo di Domenico Demicheli	Trogir	trgovac	27.
55/1	20.5.1865.	Michele Ciovich	Makarska	trgovac i špekulator u robi razne vrste	28.
56/1	16.10.1865.	Carlo Bay	Split	krojač i trgovac rukotvorinama	28.
57/1 i 189/1	12.7.1866.	Giuseppe Federico Favier (iz Palermo)	Split	opskrbljivač plinom i noćnom rasvjetom u Splitu	29. i 93.
58/1	18.1.1868.	Giovanni Savo che firmasi Dojmo Savo	Split	trgovina sirovim željezom i radovi u metalu	29.
59/1	16.9.1971.	Capitano Pietro Ivanishevich	Stari Grad na Hvaru	brodovlasnik škunera More	30.
60/1	22.11.1873.	Paladino Diego fu Gaetano	Trogir	trgovac rukotvorinama	30.
61/1	16.5.1874.	Skariza Giovanni fu Antonio	Split	trgovina jestivom	31.
62/1	23.1.1880.	Nicolò Dadich fu Giuseppe	Split	trgovina rukotvorinama	31.
63/2	27.2.1880.	Gregorio Vidović fu Matteo	Split	mastionica	31.
64/3	27.2.1880.	Fratelli Ganzà	Split	trgovina jestivom	31.

64/3	3.4.1880.	p.p. Deposito Birra A. Dreher Spalato „Gabrieli“	Split	skladište piva za Dalmaciju, Bosnu, Hercegovinu i Crnu Goru	31.
65/1	1.5.1880.	Davide Morpurgo	Split	trgovina rukotvorinama na Peristilu	31.
66/5	4.6.1880.	Cosmo Novak qm Giacomo	Hvar	trgovina na veliko i malo rukotvorinama, žitom, jestivom itd.	31.
66/6	14.8.1880.	Sabbato Camerini fu Samuele	Split	trgovina kožama i dr.	32.
67/7	8.9.1880.	Pietro Kovačić	Pučišća	trgovina jestivom i žitom	32.
68/8	27.11.1880.	Antonio Zannoni	Split	tiskara i prodaja kancelarijskog pribora	32.
69/1	28.5.1881.	Domenico Suich fu Nicolò	Sinj	trgovina jestivom	32.
70/2	28.11.1881.	Andrea Poduje	Split	trgovina svježim i dimljenim mesom	32.
71/1	23.1.1882.	Pietro Illich	Split	trgovina vinom i uljem na veliko	32.
72/2	19.9.1882.	Matteo Gamulin qm Cosmo	Jelsa na Hvaru	trgovina vinom, uljem i žitom	32.
73/1	9.10.1882.	Giovanni Dubravcich fu Domenico e figlio Domenico	Nerežišća na Braču	trgovina jestivom posredstvom pomorskih špekulanata	33.
74/4	28.10.1882.	Giovanni Mladineo di Giovanni e Matteo Mladineo di Giovanni	Pučišća na Braču	trgovina robom i jestivom	33.
75/1	28.10.1882.	Stefano e Giorgio, fratelli Dobronić di Luca	Jelsa	trgovina rukotvorinama i autohtonim proizvodima	33.
76/6	4.11.1882.	Nicolò Mitrovich	Split	posredovanje i trgovina stokom	33.
77/1	8.11.1882.	Spiridione Tocigl fu Domenico	Split	vlasnik hotela <i>Hotel della Willa</i> i pripojenog restorana, prodaja piva i vina	33.

78/1	8.3.1883.	Pietro Ivanissevich fu Lodovico e figlio Lodovico	Stari Grad na Hvaru	trgovina žitom, buhačem, vinom i jestivom	33.
79/2	27.7.1883.	Sabbato Camerini	Split	trgovac kožama, prodaja različitih artikala, uvoz i izvoz	33.
80/3	2.8.1883.	Nicolò Mitrovich	Split	posredovanje i tr- govina stokom	34.
81/4	2.8.1883.	Andrea Poduje	Split	prodaja svježeg i dimljenog mesa	34.
82/5	2.8.1883.	Giovanni Pavazza fu Doimo	Split	plovidba, komisionar i špedicija vinom	35.
83/1	10.8.1883.	Pietro Kovacić	Pučišća na Braču	prodaja jestiva i žita, plovidba i poslovanje	35.
84/1	7.9.1883.	Marco Rancić	Makarska	trgovac špekulant	36.
85/1	7.9.1883.	Luigi Raffanelli	Makarska	trgovina alkoholom, kolonijalom i drugom robom	36.
86/1	7.9.1883.	Paolo Clarich	Makarska	trgovac špekulant; 11.7.1921. prodaja i izrada kože i opanaka s mješovitom robom (86/3)	37.
87/1	7.9.1883	Giovanni Zanchi	Makarska	trgovac jestivom; 25.4.1905. prodaja jestiva i željeza (87/2)	37.
88/1	7.9.1883.	Giovanni Grubissich di Antonio	Omiš	trgovina rukotvorinama i jestivom	38.
89/1	7.9.1883.	Giovanni Franschi qm Girolamo	Omiš	trgovina rukotvorinama i jestivom; 1.10.1907. prodaja jestiva, rukotvorina i željezarija (89/2)	38.
90/13	7.9.1883.	Mariano Vuletich	Makarska	trgovina rukotvorinama	39.

91/14	7.9.1883.	Giuseppe Carstulovich	Makarska	trgovina ruketvorinama; 8.11.1883. trgovac i špekulant bez dodatka ruketvorina	39.
91/1	26.3.1888.	Karstulović Matteo fu Giuseppe	Makarska	16.1.1910. upisuje se obrt: špekulacija kožama, jestivom i inim špekulacijama i krčmarski obrt (91/2)	39.
92/15	20.9.1883.	Pietro Nigoevich fu Simeone	Supetar na Braču	trgovina ruketvorinama i jestivom	40.
93/16	2.10.1883.	Matteo Calebich qm Giovanni	Makarska	industrijalac, vlasnik kavane	40.
94/1	13.10.1883.	Gregorio Mijaljević	Makarska	trgovina žitom i kožom	41.
95/1	13.10.1883.	Nicolò de Marchi	Split	tvornica voštanih svijeća i trgovina sakralnim predmetima i šivanom odjećom	41.
96/1	13.10.1883.	Stefano Ligutich qm Paolo	Imotski	trgovina ruketvorinama	42.
97/1	13.10.1883.	Gregorio Quessić	Makarska	trgovina jestivom	42.
98/1	13.10.1883.	Nipoti Bradanovich	Vis	trgovina jestivom i sitnarijama	43.
99/1	18.10.1883.	Giovanni Tocigl, farmacist	Split	ljekarna koja se bavi trgovinom lijekova, medicinskih potrepština i mineralne vode	43.
100/1	18.10.1883.	Michele Verdoljak	Imotski	trgovina ruketvorinama	44.
101/1	18.10.1883.	Nicolò Giamagna qm Giorgio	Imotski	trgovac i vlasnik trgovine ruketvorinama; 5.4.1905. trgovina ruketvorinama i željezarija (101/2)	44.
102/1	18.10.1883.	Giovanni Marghetich	Imotski	trgovina ruketvorinama	45.
103/1	18.10.1883.	Francesco Colombani	Imotski	trgovina ruketvorinama	45.
104/1	25.10.1883.	Andrea Covacich qm Girolamo	Pučišća	prodaja jestiva	46.

105/28	22.11.1883.	Giovanni Bonacić Mandinić fu Antonio	Milna	skladište brašna	46.
106/29	28.12.1883.	Nicolò Jakišić	Metković	trgovina robom i jestivom	47.
108/1	30.1.1884.	Niccolò Nazor	Ložišća na Braču	trgovac vinom, uljem i drugim nacionalnim proizvodima	48.
109/1	14.1.1884.	Nicolò Zvitanovich	Baška Voda	trgovina alkoholom i kolonijalom	48.
110/1	19.7.1884.	Giovanni Duboković di Matteo	Jelsa ili Stari Grad	trgovina salamom, uljem, vinom i spužvom	49.
111/1	10.3.1885.	Per procura Pietro Mi- lun „Giovanni Milun“	Sinj	trgovac stokom, žitom i jestivom	49.
112/1	29.7.1885.	V. Morpurgo	Split	komisionar i špedicija, knjižara 31.3.1899. prodaja knjiga i trgovina vinom, destilerija alkoholnih pića	50.
113/3	17.9.1885.	Giovanni Miotto	Split	trgovina kolonijalom i jestivom	50.
114/1	20.10.1886.	V. Lukšić	Split	izvoz vina i drugih prirodnih proizvoda	51.
115/2	13.11.1886.	Filomena Mladinov	Grohote na Šolti	trgovina vinom, uljem, brašnom	51.
116/3	31.12.1886.	A. Demicheli	Trogir	trgovina vinom i komisionar	52.
117/1	12.2.1887.	Francesco Radić	Bol	trgovina vinom, jestivom i rukotvorinama	52.
118/1	26.2.1887.	Luigi Dojmi che firmera P. Dojmi	Vis	trgovina vinom vlastite proizvodnje	53.
119/3	12.3.1887.	Diodoro Toniatti		prodaja robe i rukotvorina	53.
120/1	6.4.1887.	Giovanni Buich che firmera Giov Buich	Stari Grad	trgovina za izvoz i uvoz nacionalnih proizvoda	54.
121/5	31.4.1887.	Pietro Novacovich qm Doimo	Vrlika	trgovina robom i jestivom	54.
122/1	28.5.1887.	Francesco Lovrić qm Paolo	Split	trgovina mesom na malo i kožama	55.
123/1	18.7.1887.	Marino Stude Misura	Trogir		55.

124/8	4.7.1887.	Staničić Ante pok. Ivana detto Katin	Baška Voda	trgovac i špekulant	56.
125/1	4.7.1887.	Antonio Pojani	Makarska	ljekarna	56.
126/1	4.7.1887.	Giovanni Maria Riboli	Makarska	trgovina rukotvorinama	57.
127/1	4.7.1887.	Francesco Sincić 30.12.1908. Hrvatski Frano Sinčić	Supetar na Braču	prodaja jestiva; 30.12.1908. prodaja jestiva, rukotvorina, kolonijala, željeza, mirodija, koža te izvoz dalmatinskih proizvoda (127/2)	57.
128/1	4.7.1887.	Lazzaro Popovac	Metković	mesar	58.
129/3	4.7.1887.	Salomon L. Merkadich e per procura pp.a Sal. Merkadich S. Janni	Metković	špedicija	58.
130/1	4.7.1887.	Marco Veraja di Giovanni	Metković	trgovina robom i jestivom	59.
131/1	4.7.1887.	Francesco Ciughen	Metković	trgovac – pekar	59.
132/1	4.7.1887.	Matteo Karković	Metković	trgovina jestivom; 25.4.1905. prodaja robe i agencija parobrodarskog društva braće Rismondo (132/2); 20.9.1909. nadodaje se i agencija parobrodarskog društva Jadran (132/4); 5.11.1919. trgovina na malo i veliko, kolonijalnom robom, rukotvorinama, žitom i brašnom, građevnim materijalom i građevnim drvetom (132/5)	60.

133/1	4.7.1887.	Giacomo Fabiani	Metković	trgovac robom, gostioničar i kočijaš; 17.5.1904. izbrisuje se „kočijaš“ (133/2); 19.5.1910. izbrisuje se „trgovac robom, gostioničar“, a upisuje novi predmet poslovanja: „trgovina rukotvorina, žita, brašna, mješovite robe, vina i rakije, te obrt mlina, stupanje sukna i tangarija“ (133/4)	60.
134/1	4.7.1887.	Giuseppe Jerić	Metković	trgovina rukotvorinama i jestivom	61.
135/1	4.7.1887.	Stefan Bosnjak	Metković	trgovina i špedicija	61.
136/2	4.7.1887.	Andrea Andrić qm Pietro	Trogir	ljekarna	62.
137/2	20.8.1887.	Lucija Fabiani	Metković	mastionica	62.
138/1	17.9.1887.	Paško Slujo	Split 27.11.1902. prenosi se u Trilj (138/2)	trgovac špekulacijama, žitom, rukotvorinama i drangulijama	63.
139/1	8.10.1887.	Antonietta Starcich	Podgora kod Makarske	kožarska radinost i trgovina uljem finim i sirovim	63.
140/1	8.10.1887.	Ivan Martinac Matin	Vrgorac	trgovina rukotvorinama i mastionica	64.
141/1	7.4.1888.	Giuseppe Mardessić che firmera G. Mardessić 30.8.1904. Francesco Mardesić (141/2)	Vis	trgovac mješovitom robom; 30.8.1904. trgovina domaćim poljodjelskim proizvodima, žitom i slično (141/2)	64.
142/1	2.9.1889.	Bernardo Ružička Ditta commerciale protocollata in Fiume	Rijeka, sjedište Split, podružnica	komisiona trgovina vinom, žitom, brašnom i drugim nacionalnim proizvodima	65.

143/1	11.10.1890.	Grgo Vidović	Split	mastionica, mlin, trgovina raznom robom; 2.9.1905. mlin, tangarija, prodaja mješovite robe i tvornica mraza (143/2)	65.
144/1	25.11.1892.	Nicoló Petrić e figlio Giorgio	Bol na Braču	trgovina rukotvorinama, jestivom i vinom	66.
145/1	30.5.1892.	Giacomo Tonković	Imotski	trgovina rukotvorinama i jestivom	66.
146/2	28.7.1893.	M. Lebedina	Trogir	trgovina rukotvorinama, žitom i drugim sitnicama	67.
147/3	28.11.1893.	Luigi Franseschi di Giovanni	Omiš	trgovina rukotvorinama i jestivom	67.
148/1	28.11.1893.	Stefano Perović	Split	špekulant robom na veliko; 14.7.1905. upisuje se predmet poslovanja: špekulant trgovine na veliko i mjenjač (148/2)	68.
149/1	16.11.1895.	Giovanni Stalio	Stari Grad na Hvaru	trgovina brašnom	68.
150/1	17.8.1896.	Giuseppe Voltolini	Split	trgovac jestivom i proizvođač konopa; 14.7.1905. dodaje se: prodaja jestiva, posuđa i duhana i tvornica konopa (150/2)	70.
151/1	3.9.1896.	Antonio Matošić	Split	proizvodnja konopa, trgovina rukotvorinama; 13.9.1907. predmet poslovanja samo konoparski obrt (151/2)	71.
152/1	22.9.1896.	Pietro Lučić Rocchi	Vis	mesar	71.
153/1	31.10.1896.	Giorgio M. S. Drinković in Gelsa	Jelsa	trgovac	72.

154/1	7.11.1897.	P. Politeo	Stari Grad	trgovina na veliko nacionalnim vinom	73.
155/1	10.12.1897.	Anton Mlikotin	Kaštel Lukšić (Castel Vitturi)	trgovina vinom	74.
156/1	16.6.1898.	Vittorio Brainovich	Split	trgovina kožama	74.
157/1	24.7.1898.	Stefano Perković	Vis	mesar, prodaja mesa	75.
158/1	24.7.1898.	Mariano Biloš	Vis	maloprodaja ruketvorina; 28.6.1903. dodaje se: i šivanih odijela (158/2)	75.
159/1	24.7.1898.	Giorgio Slavić fu Andrea	Vis	trgovac jestivom i mješovitom robom	76.
160/1	26.7.1898.	A. Nikolac	Metković	prodaja mješovite robe na malo	76.
161/1	29.7.1898.	Žanko Ante	Sinj	13.5.1904. prodaja jestiva, žesti i duhana (161/2)	77.
162/1	29.7.1898.	Gjuro Plančić	Stari Grad na otoku Hvaru	zlatar, trgovac zlatom	77.
163/1	1.8.1898.	Pietro Millicich	Hvar	trgovina jestivom (i ruketvorinama – prekríženo)	78.
164/1	2.8.1898.	Benedetto Barbieri qm Giuseppe farmacist	Makarska	prodaja lijekova; 10.5.1907. dopisuje se: prehrambena industrija (mješovita roba) (164/2)	78.
165/1	2.8.1898.	Giovanni Gelineo	Stari Grad	prodaja robe	79.
166/1	2.8.1898.	Vincenzo Botteri	Stari Grad	prodaja jestiva i koža	79.
167/1	2.8.1898.	Bervaldi Antonio q. Pietro	Stari Grad	prodaja jestiva	80.
168/1	2.8.1898.	Stefano Marcovich	Stari Grad	prodaja jestiva, alkohola i duhana	80.
169/1	9.8.1898.	Lucia Mandaković	Vis	prodaja ruketvorina i jestiva na malo	81.
170/1	12.8.1898.	Giovanni Družević fu Doimo	Vis 28.6.1903. Split	prodaja jestiva na malo	81.
171/1	22.8.1898.	Pietro Galucci di Domenico	Vis, Komiza, Hvar, Stari Grad i Jelsa	prodaja jestiva na malo	82.
172/1	23.8.1898.	Mate Tantz	Vis	trgovac ruketvorinama	82.

173/1	24.8.1898.	Vela Mate pok. Ivana	Podgora kod Makarske	trgovac u špekulacijama	83.
174/1	22.9.1898.	Giacomo Giaconi	Komiža	trgovina rukotvorinama i jestivom	83.
175/1	15.11.1898.	A. Petrić	Komiža	trgovac u Visu	84.
176/1	21.1.1899.	A. Stock	Split	prodaja rukotvorina	84.
177/1	7.3.1899.	Vincenzo Nachich fabbrica e deposito mobili con annesso laboratorio di tappezziere	Split	tvornica i skladište namještaja s dodanom radionicom za tapeciranje	85.
178/1	29.3.1899.	Greg. Prassel in manifatture	Split	trgovina rukotvorinama	85.
179/1	12.4.1899.	Ant. Cvitanic dispensa principale e vendita al minuto di tabbachi errariali e di oggetti di cancelleria	Split	glavno spremište i prodaja na malo duhana i kancelarijskog pribora	
180/1	23.4.1899.	Arnold Brasser in vestiti per signori	Beč, sjedište Split, podružnica	izrada odijela za gospodu	86.
181/1	22.4.1899.	Vicko Juras, bavi se trgovinom jestiva	Split	2.9.1905. predmet poslovanja: tvornica likera i soda vode i prodaja na veliko (181/2); 9.2. 1909. izbrisuje se obrt: tvornica likera (181/3)	87.
182/1	18.5.1899.	A. Ferrari	Trogir	trgovina jestivom	88.
183/1	11.6.1899.	Lorenzo Gilardi	Split	trgovina raznom robom, komisionar i špedicija s agencijom Osiguravajućeg društva "North Britisch and Mercantile" iz Beča	89.
184/1	24.8.1899.	Lodovico Riboli	Split	izvoz i komisionar vinom i drugom robom	90.
185/1	17.5.1900.	Simeone Brainovich q. Stefano successore di Giovanni Scarizza	Split	trgovina alkoholom i jestivom	91.

186/1	25.7.1900.	Nicolò de Marchi	Split	proizvodnja voštanih svijeća, trgovina sakralnih predmeta i šivanih odijela	92.
187/1	21.6.1901.	Mazzocco Paško	Split	trgovina jestivom	92.
188/1	20.1.1902.	Natale Aljinović qm Giovanni et Spiridione Marić qm. Pietro	Split	trgovina živežnim namirnicama	93.
190/1	6.3.1902.	Ivan Radunić	Kaštel Stari, sjedište Kaštel Sućurac, podružnica	prodaja žita, ulja, vina (glavno poduzeće); prodaja jestiva i rukotvorina (podružnica)	94.
191/1	23.10.1902.	A. Demicheli	Trogir	špekulant na veliko, prodaja jestiva, prešanje ulja, prodavaonica alkoholnih pića	95.
192/1	12.11.1902.	Spiridione Tocigl fu Domenico	Split	komisionar i izvoz vina, vlasnik kavane na Novoj obali; 27.11.1914. izbrisuje se komisionar i izvoz vina (192/2)	95.
193/1	1.5.1903.	Francesco Schmitzer	Metković	ljekarnik	96.
194/1	1.8.1899.	Nicolò Petrić e figlio Giorgio	Bol na Braču, sjedište 29.8.1907. Split, podružnica (194/4); 10.3.1920. Split (194/7)	trgovina rukotvorinama, jestivom i vinom; 29.8.1907. trgovina vinom za podružnicu (194/4); 10.3.1920. trgovina vinom, zastupništvo, komisiona kupnja i prodaja mješovite robe koja nije vezana na osobitu koncesiju (194/7)	96.
195/1	28.6.1903.	Paolo Luetich	Makarska	trgovina rukotvorinama i uljem	97.
196/1	30.6.1903.	Pavlović Joso	Metković	kavanar i restaurater	97.
197/1	23.7.1903.	Jovo Matačić 7.3.1922. Ljekarna J. Matačić, vlasnik N. Bonetti (198/2)	Split	ljekarnički obrt	98.

198/1	23.7.1903.	Vincenzo Valle	Split	zlatar, kočijaš i transportno poslovanje	98.
199/1	28.7.1903.	Federico Pirolo	Split	kavanar, restaurater i hotelijer	99.
200/1	28.8.1903.	J. (Jovan) A. Bilić	Imotski	prodaja rukotvorina, jestiva i željeza	99.
201/1	28.8.1903.	V. Franić	Trogir	trgovina jestivom, žitom, buhačem i dr. plodovima zemlje	100.
202/1	28.8.1903.	Giovanni Degrassi	Komiža, podružnica Beč, sjedište	tvornica sardina i konzervi	100.
203/1	28.8.1903.	Pasquale Melone	Metković	skladište talijanskog vina	101.
204/1	18.9.1903.	Laura ved. di Antonio Nikolić	Sinj	ljekarna	101.
205/1	18.9.1903.	Knjižara sjemeništa i Leonova tiskara	Split	biskupsko sjemenište u Splitu, prodaja knjiga i pisarničkih predmeta i tiskarni obrt	102.
206/1	30.10.1903.	L. de Nutrizio	Trogir	trgovina plodovima zemlje	102.
207/1	16.11.1903.	Nicolò Dadich fu Giuseppe	Split		103.
208/1	18.11.1903.	Filip Katinac	Kaštel Stari	prodaja koža	103.
209/1	24.11.1903.	G. Riboli	Split	veletrgovina vinom	104.
210/1	16.12.1903.	Giuseppe Duplancich	Split	izvoz vina iz Dal- macije na proviziju; 5.8.1905. izvoz vina iz Dalmacije na proviziju, špedicija i agencija mađar- sko-hrvatskog pomorskoga društva i osiguravajućeg društva Dunav i predstavništva raz- nih trgovačkih kuća (210/2) 21.4.1905. izbrisuje se djelatnost agenci- je osiguravajućeg društva Dunav (210/3)	104.

211/1	11.1.1904.	Mate Benutić	Kaštel Stari 16.1.1904. Podružnica: Prevjes – Mokro Polje (Knin) (211/2)	prodaja rukotvorina, jestiva, željeza, opanaka i sitnarija	105.
212/1	2.2.1904.	C. Warhanek	Beč, sjedište Komiža, podružnica 11.8.1904. Makarska, podružnica (212/2) 21.8.1909. Postira, podružnica (213/3)	tvornica ribljih konzervi	105.
213/1	29.1.1904.	Farmacia Giuseppe Pini in locazione a Pasquale Ferrari	Imotski	prodaja lijekova	106.
214/1	1.4.1904.	Giaconi Matteo	Vis	trgovina raznom robom	106.
215/1	3.5.1904.	Damić Nikola pk. Josipa	Rogotin, sjedište Metković, podružnica	krčmarski obrt i prodaja mješovite robe i jestiva u Rogotinu, skladište vina u Metkoviću; 9.8.1907. u Rogotinu: krčmarski obrt, prodaja jestiva, rukotvorina, sitneža, žesti i streljiva (215/2)	107.
216/1	6.5.1904.	Pe G. fli Rismondo	Makarska	prodaja jestiva; 6.5.1905. prodaja jestiva i agencija ugarsko-hrvatskog parobrodarskog društva i agencija osiguravajućeg društva „Assicurazioni Generali u Trstu“ (216/2); 13.12.1909. izbrisuje se iz predmeta poslovanja obrt agencije ugarsko-hrvatskog parobrodarskog društva (216/3)	107.

217/1	13.5.1904.	Ljekarna Laure udov. Nikolić držana u najam od Severa Varde 12.9.1918. Ljekarna Severa Varde (217/2) 2.1.1940. Sever Varda Sinj, veledrogerija (217/4)	Sinj	prodaja ljekarija	108.
218/1	17.5.1904.	Dottor Antonio Tripalo del fu Pietro i.r. maestro postale	Sinj	poštanski prijevoz Sinj-Vrlika i Sinj-Lovreć i nazad; 5.8.1907. ukida se prethodni predmet poslovanja i upisuje opskrba konjima Sinj-Vrlika i Sinj-Lovreć i nazad (218/2)	108.
219/1	17.5.1904.	Lorenzo Vucemillovich	Imotski	prodaja žita i drva; 23.7.1907. izbrisuje se prodaja drva zbog prestanka poslovanja (219/2)	109.
220/1	27.5.1904.	J. Steiner	Split	prodaja šivanih odijela	109.
221/1	23.3.1872.	N. A. Duboković	Jelsa	tvrtka je vlasništvo škunera „Marietta D.“; trgovina vinom, suhomesnatim proizvodima, žitom i parni mlin u Jelsi; 20.4.1909. nadodaje se i: agencija parobrodarskog društva ugarsko-hrvatskog (221/5)	110.
222/1	21.6.1904.	M. Šarić	Metković	agencija austrijskog Lloyd a i špediterstvo	110.
223/1	13.9.1904.	Giovanni Marüsig	Pučišća	djelatnost iskopavanja kamena	111.
224/1	19.10.1904.	Frankić Ante p. Frane	Lovreć	obrt krčmarenja, prodaja jestiva i rukotvorina	111.
225/1	21.10.1904.	Benno Schwarz	Split	kupnja vina i provizija	112.
226/1	9.3.1905.	Cosmo Gamulin	Jelsa	trgovina robom, vinom i buhaćem	112.

227/1	9.3.1905.	Stude et Lušić	Trogir	trgovačka špekulacija; 22.7.1905. upisuje se promjena i dodatak: prodaja jestiva, tangarija i turanj ulja (227/2); 5.8.1905. ispravlja se: tangarija, turanj ulja, obrt prodaje jestiva i trgovačkih špekulacija (227/3); 30.12.1907. ispravlja se: radnja jestiva, rukotvorina i mirodija, tangarija, turanj ulja i trgovačka špekulacija (227/4)	113.
228/1	17.3.1905.	Raffaele Campos	Split	špedicija i komisionar	113.
229/1	16.5.1905.	Frane Mastrović	Makarska	prodaja jestiva; 16.8.1907. prodaja jestiva i žita (229/3)	114.
230/1	16.5.1905.	Milan Novak pok. Marina	Makarska	prodaja jestiva i vina	114.
231/1	16.3.1906.	Sigismondo Fleischer	Split	izvoz vina i komisionar	115.

IZVORI I LITERATURA:

Arhivski izvori:

Državni arhiv u Splitu (Hrvatska)

HR-DAST-44 Okružni (kao trgovački) sud u Splitu (1806) 1863/1945 [1954]

Službena glasila i tisak:

Bollettino generale illirico (1850.)

Službeni list FNRJ 39 (1948.)

Službeni list FNRJ 51 (1953.)

Službene novine, br. 245-LXXIV od 28. X. 1937.

Zbornik zakona, uredbi i naredbi, sv. III, br. 12 (1929.)

Zbornik zakona, uredbi i naredbi, sv. IX, br. 82 (1929.)

Literatura:

Barbić, Jakša. *Zakon o trgovačkim društvima*, I. dio. Zagreb: Organizator d. o. o., 1995.

Beuc, Ivan. *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527-1945)*. Zagreb: Arhiv Hrvatske, 1969.

Božić-Bužančić, Danica. „Kulturni i društveni život Splita u prvoj polovici XIX stoljeća“. *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 6 (1979), br. 1, 380-399.

Božić-Bužančić, Danica. „O kožarskom zanatu u Splitu u XVIII i početkom XIX stoljeća“. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 21 (1980), br. 1, 617-637.

Ćosić, Stjepan. „Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998), 349-360.

Foretić, Dinko. „Borba za ponarođivanje općina u Dalmaciji (1865-1900)“. *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*, ur. Jakša Ravlić, 78-190. Zagreb: Matica hrvatska, 1969.

Gongeta, Sanja. „Promjene regulatornog okvira njemačkog društva s ograničenom odgovornošću kao posljedica regulatorne konkurencije u području prava društava među državama članicama europske unije“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 35 (1991), br. 2, 819-849.

Horak, Hana. *Uvod u trgovačko pravo*. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.

Ivković, Frane. „Organizacija uprave u Dalmaciji za vrijeme druge austrijske vladavine 1814-1918.“ *Arhivski vjesnik* 34-35 (1991-1992), 31-51.

Kečkemet, Duško. *Židovi u povijesti Splita*. Split: Židovska općina u Splitu, 2010.

Kovačić, Ivan. *Smij kroz suze starega Splita*. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića, 2010.

Ljubić, Kažimir, ur. *Statistika pučanstva u Dalmaciji*. Zadar: Zemaljski odbor dalmatinski, 1885.

Mataga, Željko. „Poljoprivredno zadrugarstvo u Hrvatskoj: razvoj i temeljni problemi“. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja* 43 (2005), br. 1 (167), 17-42.

Maštrović, Vjekoslav. *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*. Zagreb: JAZU, 1959.

Novak, Grga. *Povijest Splita III*. Split: Matica hrvatska, 1965.

Rastovčan, Pavao. *Trgovačka društva (glavni nosioci privrede u kapitalizmu)*. Zagreb: Školska knjiga, 1958.

Tratnik, Miroslav; Radinović, Stipe; Žutinić, Đurđica. „Zadrugarstvo Hrvatske: Izazovi stabilnosti poljoprivrednih gospodarstava“. *Agronomski glasnik* 69 (2007), br. 1, 63-76.

Vojnović, Kosta. *Cenni statistico-economici sul Circolo di Spalato con speciale riguardo al quadriennio 1857-1860*. Spalato: Libreria Morpurgo Ed., 1864.

Contribution to the study of the history of trade: the oldest commercial register of independent companies of the District (as a commercial) Court in Split

Summary

The State Archives in Split preserves the archival fonds HR-DAST-44 District (as a commercial) Court in Split (1806) 1863/1945 [1954], a valuable source for studying the history of trade in the district of Split in the 2nd half of the 19th century and the 1st half of the 20th century.

At the beginning of the District (as commercial) Court's operation, the district of Split included 12 districts: Brač, Hvar, Imotski, Makarska, Metković, Omiš, Sinj, Split, Trogir, Vis, Vrgorac and Vrlika. At that time, it was not considered necessary to establish special commercial, promissory note, and maritime courts, so these operated within the framework of district courts.

The article therefore presents the historical framework and scope of the District (as a commercial) Court in Split from the beginning to the end of its operation (1807 – 1945) and provides a detailed description of the archival fonds HR-DAST-44.

Following this, on a small sample, using the example of the oldest register of independent companies A I (1863 – 1906), a micro picture of the state of independent trading companies in the district of Split in the 2nd half of the 19th century is presented. This book has never been listed or indexed before, and it contains entries of standalone (independent) companies: grocery, wine, oil, flour, leather, etc., from 1863 to 1906 in the district of Split. Therefore, an analytical list of all companies registered in that book was created, and it served as a basis for making the statistics of headquarters and business activities of companies, both in general and according to municipalities.

The aim of this paper is to point out to the readers the historiographical importance and value of the mentioned archival fonds, to awaken the curiosity of future researchers and to enrich the previous understandings about the history of trade, especially about the beginnings of trading companies' activities in the district of Split, in this case in the 2nd half of the 19th century.

Keywords: State Archives in Split, Commercial Court, trading companies, history of trade, economy, law, register, companies